

Günther om Tanner

I det memoaravsnitt som publicerats i Dagens Nyheter påstår förre finske utrikesministern Tanner (29 september) att den svenske statsministern P. A. Hanssons kommuniké den 16 februari 1940 — som gick ut på att Sverige inte kunde militärt hjälpa Finland — och den svenske kungens därpå följande bestyrkande "hade stått Finland mycket dyrt". Dessa aktstycken hade dragit undan grunden för den svenska hjälpaktionen och slagit ned stämningen i Finland; de "hade kostat Finland både Viborg och Sordavala, ty tidigare hade fredsvillkoren varit mer moderata". I sitt inlägg i går kritiserar förre svenske utrikesministern Günther dessa påståenden. Det är riktigt att ryssarna, som långsamt och motvilligt preciserade sina fredsmål, först efter den 16 februari klart krävde Viborg och Sordavala, men "det är en ren gissning, förmodligen en oriktig gissning, att den (kommunikén) föranledde ryssarna att ändra sina fredsvillkor".

Hr Günther har otvivelaktigt rätt i att ingen som helst bevisning förebegrats för den finska beskyllningen. Han finner stöd i erinran om att den finske statsministern Ryti några dagar före fredsslutet uttalade "sin förbehållslösa förståelse för Sveriges politik". Han kunde också återropa det faktum att den svenska regeringens hållning borde varit känd både för Ryssland och Finland långt före kommunikén den 16 februari; denna kommuniké — närmast tillkommen i anledning av pressuppgifter om hr Tanners besök — verkade visserligen på grund av sin torra formulering irriterande på den svenska opinionen, men i sak bekräftade den blott vad vi förut visste. Det verkar högst osannolikt att den ryska ledningen vid denna tid skulle ha befarat ett militärt ingripande från Sverige och därför skulle ha höjt sina krav då ett sådant ingripande förklarades vara uteslutet.

Sannolikt är hr Tanners anklagelse färgad av ett önsketänkande, som är väl förståeligt; för vinterkrigets politiker måste det — medvetet eller omedvetet — vara lockande att skylla en del av katastrofen på Sverige. Så mycket naturligare är detta som man i Finland vid denna tid kände sig besviken på Sveriges hållning och av ovederhäftiga meddelare bibragtes illusionen att denna hållning när som helst genom oppositionens seger kunde förbytats i uppslutning på Finlands sida.

Att den finske utrikesministern var så illa underrättad gör det i själva verket möjligt — om också föga troligt — att hans hypotes trots allt är riktig; det är inte alldeles uteslutet att både ryssar och finnar vilseletts av privata rykten och löften och att därför statsministerns uttalande och kanske än mer kungens instämmande behöves för att övertyga om att Sverige inte skulle ingripa.

Rörande den väv av ärligt patos, förhoppningar, oriktiga föreställningar, lögnar, förhastade löften och halvfärdiga intringer som kännetecknade oppositionen under vinterkriget får man ingen klarhet i Tanners framställning eller i Günthers beriktigande. Ett och annat underligt framskyntar visserligen — såsom att den svenske generalstabschefen till Finlands utrikesminister uttalade sig för Sveriges inträde i kriget och förklarade denna uppfattning vara allmän i Sverige. Men tydligt är att framtidens historia här har mycket att klarlägga och att avslöja.

Engelsk liberalism

Det liberala partiet i England — en gång det främsta i Europa — har sedan trettio år genom nederlag efter nederlag närmat sig förintelsen. För fyrtio år sedan, före det första valet 1910, hade det en överväldigande majoritet i underhuset; sedan kriget har partiet ett tiotal platser och saknar till och med den möjlighet att i vissa fall utgöra tungan på vågen som förelåg ännu i slutet på 1920-talet och som man i det längsta hoppats återvinna. Denna utveckling har ofta sagts vara ofrånkomlig; Englands väldiga arbetarklass krävde ett socialdemokratiskt parti som talesman, och när detta parti väl vuxit sig starkt var det naturligt att motståndarrollen tillföll det mest bestämt antisocialistiska partiet, de konservativa. Personliga faktorer spelade också in; konflikten mellan Asquith och Lloyd George under förra världskriget blev i själva verket början till liberalernas tillbakagång. Splittning inom partiet — främst mellan frihandlare och protektionister — samt brist på framstående ledare har medverkat till katastrofen.

Men att liberalismen som parti gått tillbaka i England på ett helt annat sätt än i andra europeiska demokratier är uppenbarligen främst en följd av det brittiska valsättet. Majoritetssystemet premierar framgången och fullbordar den besegrades nederlag. Dels så att det svagaste partiet blir underrepresenterat, dels så att väljarna drar sig bort från ett parti som det är lönlöst att rösta på. Klarast framträdde denna utvecklingsgång vid de tre för partistrukturen avgörande valen 1922, 1923 och 1924. Vid 1922 och 1923 års val fick liberalerna, med bortåt 30 procent av valmännen bakom sig, proportionsvis vida färre platser än de två något starkare konkurrenterna, de konservativa och arbetarpartiet. Vid 1924 års val drog väljarna konsekvensen: massor av liberaler gick över till höger eller till vänster, och med 2,9 miljoner av 16,5 miljoner röster fick partiet blott 40 mandat av de över 600 som fördelades mellan de tre större partierna. Sedan dess har försvagningen fortsatt, trots att det absoluta antalet liberala röster inte avsevärt nedgått: i år tävlade partiet i 475 valkretsar, fick 2,5 miljoner röster och summa nio mandat.

En ändring av valsättet genom någon form av proportionalism har därför blivit ett självfallt liberalt krav. Så länge arbetarpartiet kände sig osäkert om möjligheten att nå majoritet, och särskilt då partiets regeringar var beroende av

liberalerna, utlovades stöd åt det liberala kravet: så var fallet under MacDonalds minoritetsregeringar 1924 och 1929—1931, men någon ny lagstiftning hann man aldrig att genomföra. Arbetarpartiet vid makten har varit helt kallsinnigt mot de liberala kraven. De konservativa, både vid makten och i opposition, likaså, ty detta parti tvivlar inte på sina utsikter att ånyo erövra en klar och oberoende majoritet. För närvarande finns därför intet hopp om en valreform; Churchill anses visserligen benägen att gå liberalerna till mötes, men han har på denna punkt partiet kompakt emot sig.